

Sammanfattning

Enligt det permitteringslöneavtal som gäller mellan Livsmedelsföretagen och Svenska Livsmedelsarbetareförbundet utbetalas inte permitteringslön vid permittering som föranleds av bl.a. offentlig myndighets beslut som arbetsgivaren inte bort räkna med. Fråga om denna undantagsbestämmelse är tillämplig på permitteringar som ägt rum vid bl.a. vissa slakterier efter det att Statens jordbruksverk beslutat om restriktioner för transporter av djur med anledning av utbrott av mul- och klövsjuka i Europa.

ARBETSDOMSTOLEN

DOM
2003-02-26
StockholmDom nr 19/03
Mål nr A 193/01

KÄRANDE

Livsmedelsföretagen, Box 16347, 103 26 STOCKHOLM
Ombud: jur. kand. Lars Gellner, Svenskt Näringsliv Service AB,
114 82 STOCKHOLM

SVARANDE

Svenska Livsmedelsarbetareförbundet, Box 1156, 111 81 STOCKHOLM
Ombud: förbundsjuristen Erik Danhard, LO-TCO Rättsskydd AB, Box 1155,
111 81 STOCKHOLM

SAKEN

rätt till permitteringslön

Bakgrund

Mellan Livsmedelsföretagen och Svenska Livsmedelsarbetareförbundet (förbundet) gäller varandra avlösande kollektivavtal om löner och allmänna anställningsvillkor. Mellan dessa parter gäller också ett avtal om permitteringslön. Swedish Meats Ek För (Swedish Meats) och Samfood & Co AB (Samfood) är såsom medlemmar i Livsmedelsföretagen bundna av dessa avtal.

Permitteringslöneavtalet innehåller bl.a. följande bestämmelser.

I Permitteringslön

- § 1 Då arbetsgivare, utan att anställningen upphör, på grund av arbetsbrist, driftstörning eller annan sådan omständighet inte tillhandahåller arbetstagaren något arbete samt befriar arbetstagaren från hans närvaroskyldighet (permittering) utges ersättning (permitteringslön) i enlighet med §§ 7–9 nedan.
-

- § 7 För permitteringstid utbetalar arbetsgivaren permitteringslön. Permitteringslönen motsvarar vad arbetstagaren skulle ha erhållit om han arbetat under permitteringstiden. Hur permitteringslönen närmare skall beräknas fastställs av förbundsparterna inom respektive avtalsområde.
-

- § 8 Permitteringslön utges inte vid permittering som föranleds av
- a) arbetstagarens eget vållande

- b) olovlig konflikt inom LOs område
- c) semesterstängning i samband med huvudsemestern dock högst under de första 10 permitteringsdagarna.
- d) offentlig myndighets beslut som arbetsgivaren inte bort räkna med

Den 7 mars 2001 beslutade Statens jordbruksverk om föreskrifter om ändring i Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2001:19) om särskilda försiktighetsåtgärder med anledning av utbrott av mul- och klövsjuka i Europa. Ändringen innebar bl.a. att en ny bestämmelse om transport av djur infördes. Den nya bestämmelsen, som trädde i kraft den 8 mars 2001, hade följande innehåll.

Transport av djur

5 § Transport av nötkreatur, får, get och andra idisslare samt svin får inte ske.

Länsstyrelsen får dock bevilja tillstånd för transport av djur direkt från produktionsplatsen

1. till ett slakteri för omedelbar slakt, eller
2. till en annan produktionsplats.

Som villkor för att transport skall få ske gäller att

- a. djuren inte får komma i kontakt med djur från andra produktionsplatser under transporten,
- b. transportfordonet har rengjorts och desinfekterats före varje ny transport, vilket skall verifieras genom ett intyg som alltid skall åtfölja transporten, samt
- c. transport till andra medlemsländer inom Europeiska unionen skall ske inom 24 timmar efter det att anmälan har gjorts till en officiell veterinär och denne har vidarebefordrat anmälan till den lokala och centrala veterinärmyndigheten i destinationslandet. Transport av djur får dock inte ske till Storbritannien och Nordirland. (*SJVFS 2001:21*).

Swedish Meats genomförde permitteringar under tidsperioden den 12 mars till den 26 mars 2001 vid anläggningarna i Linköping, Skara, Visby, Uppsala, Kristianstad, Skellefteå och Umeå. Samfood genomförde permitteringar under tidsperioden den 9 mars till den 1 april 2001 vid anläggningarna i Fosie, Hamnen Malmö och Västerås. Tvist har uppstått mellan parterna i frågan om de permitterade arbetstagarna har rätt till permitteringslön eller inte. Tvisten har varit föremål för förhandlingar mellan parterna utan att de har kunnat enas.

Yrkanden m.m.

Livsmedelsföretagen har väckt talan mot förbundet och yrkat att Arbetsdomstolen skall fastställa att Swedish Meats och Samfood inte är skyldiga att betala permitteringslön till de arbetstagare som permitterades vid Swedish Meats driftsenheter i Linköping, Skara, Visby, Uppsala, Kristianstad, Skellefteå och Umeå under tiden den 12 till den 26 mars 2001 och vid Samfoods driftsenheter i Fosie, Hamnen Malmö och Västerås under tiden den 9 mars till den 1 april 2001.

Förbundet har bestritt yrkandet.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader.

Till utveckling av sin talan har parterna anfört i huvudsak följande.

Livsmedelsföretagen

Permitteringslön

Rätten till permitteringslön är sedan lång tid tillbaka reglerad. Ursprungligen skedde detta genom ett avtal mellan SAF och LO. Det första avtalet träffades år 1964 och ersattes av ett nytt avtal år 1984. Avtalen var av traditionell rekommendationskaraktär, dvs. SAF och LO rekommenderade förbunden på ömse håll att sinsemellan anta avtalet som kollektivavtal. Så skedde inom livsmedelsbranschen såväl år 1964 som år 1984. Det kan anmärkas att permitteringslöneavtal finns inom de flesta arbetarområden på den privata sektorn. Det finns endast ett par områden där det inte finns permitteringslöneavtal. Skälet till att det år 1984 träffades ett nytt avtal mellan SAF och LO var att man avsåg att verkställa ett särskilt försäkringssystem som möjliggjorde för arbetsgivare som tvingades att permittera att få en viss del av permitteringslönekostnaden ersatt från detta system. Systemet finansierades genom arbetsgivaravgifter och statsbidrag. Det är sedan år 1995 under utveckling på grund av att staten har upphört att bidra med medel. Systemet är dock i kraft så länge det finns pengar kvar, vilket fortfarande är fallet. De arbetsgivare som permitterade kunde ansöka om ersättning hos IUP – Institutet för utbetalning av permitteringslöneersättning – vid vilket det fanns en utbetalningsdelegation som fattade beslut om utbetalning. I de materiella delarna är avtalen från år 1964 och år 1984 identiska. Det permitteringslöneavtal som finns mellan Livsmedelsföretagen och förbundet reglerar rätten till permitteringslön inom livsmedelsbranschen och huvudregeln är att permitteringslön skall utgå vid permittering. Av intresse i målet är bestämmelsen i § 8 i detta avtal där det räknas upp ett antal undantag från denna huvudregel och särskilt det undantag som tas upp i § 8 d).

Swedish Meats och Samfood

Swedish Meats är en ekonomisk förening som bildades år 1999 av ett antal då fristående ekonomiska föreningar. Föreningen har drygt 5 000 anställda på ett tiotal produktionsanläggningar runt om i landet samt ett mindre antal omlastningsterminaler och kontor. Samfood hade år 2001 fyra driftsenheter, bland dessa anläggningarna i Västerås, Fosie och Hamnen Malmö. Totalt hade Samfood omkring 1 000 anställda. Anläggningen i Västerås är numera nedlagd.

Slakteriverksamheten kan indelas i tre moment. Det första momentet är själva slakten av djur. De djur det är fråga om är kor, ungnöt, kalv, får, lamm, gris och häst. Det andra momentet är styckning och det tredje

momentet är vidareförädling av de styckade delarna. Vidareförädling kan innebära produktion av charkvaror eller paketerade köttprodukter. Med charkvaror menas smörgåsmat, korv och pålägg. Skillnaden mellan charkvaror och paketerade köttprodukter är att charkvaror är behandlade på något sätt, t.ex. rökta eller saltade. Swedish Meats utför alla tre av de nu nämnda momenten. Vissa av anläggningarna är specialiserade på några av de olika momenten. Vid Samfood sker ingen slakt utan råvaror köps in från slakterier för styckning och vidareförädling. Swedish Meats är den främsta leverantören av råvaror till Samfood.

Jordbruksverkets beslut och dess verkningar

Den 24 februari 2001 konstaterades de första fallen av mul- och klövsjuka i Storbritannien. Antalet konstaterade fall steg och sjönk därefter aningen ryckvis, men utvecklingen innebar en successiv ökning av antalet fall. Några dagar efter den 24 februari konstaterades fem nya fall. Den 3 mars upptäcktes 14 nya fall och sedan sjönk antalet fall några dagar för att åter öka den 7 mars, då det upptäcktes 15 nya fall. Utvecklingen fortsatte sedan på detta något ryckvisa sätt. Som exempel kan nämnas den 25 mars, då 45 nya fall upptäcktes. Några enstaka fall upptäcktes i slutet av mars i Frankrike och Holland, men inte i något annat EU-land påträffades något fall av mul- och klövsjuka. Således konstaterades inget fall i Sverige. Inom EU finns det ett organ för övervakning av djurskyddsfrågor – den ständiga veterinärkommittén – vilken den 6 mars utfärdade en rekommendation mot bakgrund av de då upptäckta fallen i Storbritannien. Detta gjordes för att hindra spridningen av smittan. EU-kommissionen fattade kort därefter ett beslut om åtgärder, vilka myndigheterna i medlemsländerna hade att rätta sig efter. I Sverige innebar detta att Jordbruksverket den 7 mars fattade beslut om särskilda försiktighetsåtgärder. Beslutet trädde i kraft den 8 mars. Innebörden av beslutet framgår av Jordbruksverkets föreskrifter om särskilda försiktighetsåtgärder med anledning av utbrott av mul- och klövsjuka i Europa (SJVFS 2001:21). I 5 § första stycket nämnda föreskrift finns ett förbud mot transport av vissa uppräknade klövbärande djur, bl.a. nötkreatur och svin. Enligt andra stycket i nämnda paragraf gavs länsstyrelsen möjlighet att bevilja dispens från detta förbud under vissa angivna förutsättningar. Dispens kunde således ges för en transport direkt från en produktionsplats till ett slakteri under förutsättning att djuren inte kom i kontakt med djur från andra produktionsplatser under transporten och att transportfordonet hade rengjorts och desinfekterats före varje ny transport. Detta skulle också verifieras genom ett intyg. Restriktionerna kvarstod oförändrade till den 29 mars 2001. Därefter infördes successivt lättnader i restriktionerna fram till början av oktober 2001, då de helt upphörde. Restriktionerna för transporter medförde en kraftig begränsning av möjligheterna att köra in djur till slakterianläggningarna och därmed också en minskning av mängden råvaror till Samfoods anläggningar. Effekten blev för både Swedish Meats och Samfood en minskad produktionsvolym. Mot den bakgrunden beslutade Swedish Meats och Samfood om de permitteringar som målet nu gäller. I enlighet med undantagsregeln i § 8 d) i permitteringslöneavtalet utbetalades ingen permitteringslön till de permitterade. Detta föranledde tvist mellan parterna. Permitterade hade

tidigare rätt till ersättning från arbetslöshetskassa. År 1997 togs denna möjlighet bort.

Jordbruksverkets beslut kom minst sagt överraskande för både Swedish Meats och Samfood. Visserligen hade det några dagar före beslutet ryktats om att något var på gång, men att restriktionerna skulle bli så ingripande och drastiska som de sedan blev var företagen inte förberedda på. Skälet till att de inte var förberedda var att det vid den tidpunkten inte fanns några fall av mul- och klövsjuka utanför Storbritannien. Även i Storbritannien var det vid den tidpunkten relativt få fall. Med hänsyn till avståndet till smittkällan var det drastiskt med denna typ av långtgående restriktioner och detta även med beaktande av den internationella handeln inom livsmedelsbranschen.

Sju av Swedish Meats anläggningar drabbades av permitteringar under perioden den 12 till den 26 mars och tre av Samfoods anläggningar drabbades under perioden den 9 mars till den 1 april. Antalet permitterade är aningen oklart men uppskattningsvis handlar det om drygt 300 arbetstagare vid Swedish Meats och drygt 80 arbetstagare vid Samfood. Antalet permitterade liksom hur länge var och en var permitterad varierade från anläggning till anläggning. Vid exempelvis anläggningen i Skellefteå permitterades totalt 18 arbetstagare under två dagar, den 15 mars i vecka 11 och den 22 mars i vecka 12. Vid Umeåanläggningen permitterades 32 arbetstagare under perioden den 9 till den 23 mars, sammanlagt fem permitteringsdagar. Vid Samfoods anläggning i Västerås permitterades 28 arbetstagare under sammanlagt 19 permitteringsdagar. Vissa av de permitterade var inte permitterade hela perioden utan det varierade. Både Swedish Meats och Samfood försökte på olika sätt att minska verkningarna av den minskade produktionen. Man genomförde där det var möjligt omplaceringar, anordnade utbildningar samt såg välvilligt på att arbetstagare som så önskade beviljades semester och kompensationsledighet. Vid vissa anläggningar erbjöds de anställda att få förskott på kommande lön eftersom de inte fick någon ersättning från arbetslöshetskassan. Vid vissa anläggningar erbjöd även Livsmedelsarbetareförbundet lån till drabbade medlemmar. Parterna försökte således på ömse håll att lindra verkningarna av permitteringarna.

En av de arbetstagare som omfattas av talan i målet har själv väckt talan vid Västmanlands tingsrätt och yrkat permitteringslön. Målet i tingsrätten har vilandeförklarats i avvaktan på Arbetsdomstolens dom i detta mål.

Swedish Meats har inga egna anställda chaufförer för transporter. I stället anlitas uteslutande åkerier för dessa transporter. De bilar som kör djurtransporter kan lasta omkring 15 nötdjur. Vissa större bilar kan lasta upp till 20 djur. När det gäller svin är motsvarande siffra 100 och en större bil med släp kan lasta upp till 250 svin. Normalt kör bilarna till tre eller fyra gårdar i taget för att kunna köra in så många djur som möjligt. Det finns regler som styr både åkerierna och chaufförerna som kör bilarna. Dessa regler finns i Jordbruksverkets föreskrift SJVFS 2000:133. Där anges att ett åkeri som skall transportera slaktdjur måste vara registrerat hos Jordbruksverket. Som villkor för en sådan registrering gäller att en kommunal nämnd som har hand om miljö- och hälsoskyddsfrågor intygar att fordonen uppfyller de krav som

uppställs i föreskriften. Det finns också utförliga bestämmelser om själva djurtransporten. Där regleras hur i- och urlastning av djur skall gå till, hur djuren skall hållas åtskilda under transporten, hur de skall vända i fordonet, hur utfodring och vattning av djuren skall ske, hur lång transporttiden får vara och hur man skall förfara om djur skadas eller blir sjuka under transporten. Jordbruksverkets beslut ledde till att chaufförerna endast fick åka till en gård i taget och för detta krävdes dispens. I praktiken var det den länsveterinär i det län där djuret hämtades som hade att utfärda dispens. Om dispens gavs, vilket så gott som alltid skedde, fick endast en gård besökas och sedan måste fordonet rengöras och desinfekteras både invändigt och utvändigt före nästa transport. Restriktionerna ledde till att färre djur kunde köras in till slakterierna. Detta kunde inte – i vart fall inte inledningsvis – lösas genom att det skaffades fler fordon eller att det anlätades andra åkerier eftersom det fanns regler för hur dessa transporter fick gå till. Swedish Meats kräver dessutom i praktiken att en chaufför skall ha flera månaders erfarenhet innan han kan tillåtas köra slaktdjur. Det var helt enkelt inte möjligt att de första två till tre veckorna skaffa fler fordon eller chaufförer med så kort varsel.

När Jordbruksverket fattade sitt beslut påverkade det slakteriernas prognoser för slakt den kommande tiden och man var i början mycket osäker på vilka effekter beslutet skulle få. Med tiden blev prognosen säkrare. Den 8 mars fanns det blanketter att tillgå på Internet för att kunna göra dispensansökningar hos länsstyrelsen. Ansökningarna kunde i början endast fyllas i för hand och för en transport i taget, och det var först efter några veckor som ansökningarna kunde göras på elektronisk väg. Den manuellt ifyllda ansökan faxades sedan till länsstyrelsen i respektive län och oftast gavs besked samma dag men ibland krävdes kompletterande uppgifter. En bidragande orsak till att dispensgivningen kom att hanteras olika på olika länsstyrelser var att inte heller länsveterinärerna var förberedda på Jordbruksverkets beslut. Länsveterinärerna lyder inte under Jordbruksverket utan under länsstyrelserna. Swedish Meats hann inte göra ansökningar för mer än en dag i taget eftersom det manuella arbetet tog lång tid. Detta ledde i sin tur till att åkarnas planering endast kunde göras från dag till dag. Om en gård exempelvis kunde skicka med ett djur utöver de som hade planerats från början, måste en ny ansökan för det djuret göras och svar inväntas från länsveterinären. Godkännandet skulle sedan finnas med i fordonet när djuret hämtades. Den extra rengöring som skulle göras av fordonet krävde också en viss extra tid. I Skellefteå tillämpades metoden att slakterierna frågade åkarna hur många djur de, med hänsyn till restriktionerna, kunde köra in. Mot bakgrund av de uppgifter som åkarna lämnade gjordes sedan dispensansökningarna. Efter hand gick dispensgivningen smidigare. Både slakterierna och länsveterinärerna fick bättre rutiner.

När Jordbruksverket beslutade om restriktioner ställdes Swedish Meats inför uppgiften att försöka hålla produktionen igång. Man gjorde bedömningen att en optimal intransport av djur krävde att man undvek att besöka de gårdar som endast kunde leverera få djur. En avvägning måste således göras mellan att köra till alla gårdar, vilket hade medfört att man från några gårdar endast hade kunnat få ett eller ett par djur, och att endast köra till de största gårdarna och då kunna få flera djur. Avvägningen ledde i Skellefteå till att man inte

åkte till gårdar där man inte kunde hämta minst åtta nötdjur respektive 50 grisar. Efter några veckor sänktes denna gräns något. Förbundet har gjort gällande att om denna gräns inte funnits hade fler djur kunnat köras in till slakterierna. Detta är inte en korrekt slutsats. En lägre gräns eller ingen alls hade hypotetiskt sett inneburit att flera gårdar hade kunnat besökas men på grund av tidsbristen och de avstånd som råder uppe i Skellefteåtrakten hade färre djur faktiskt kunnat transporterats in.

Målet har mycket kommit att kretsa kring följande tre anläggningar, nämligen Skellefteå, Umeå och Västerås.

Skellefteå

Vid anläggningen i Skellefteå sker såväl slakt som styckning men endast i liten utsträckning charkproduktion. Inga anställda inom charkproduktionen blev tillåtna. Anläggningen är förhållandevis liten och svarar för uppskattningsvis fem procent av Swedish Meats totala slaktvolym. Där finns knappt 100 anställda och av dessa tillåtnades 18 personer under två dagar, den 15 och 22 mars.

Före Jordbruksverkets beslut kördes – en normal vecka – 30 lass med djur in till slakteriet. För detta fanns fem fordon tillgängliga. Vid varje transport besöktes i genomsnitt 4,2 gårdar och varje körning omfattade cirka 30 mil. Beslutet ledde till att färre djur kunde köras in trots att bilarna körde för fullt. I genomsnitt hade bilarna 5-6 nötdjur i stället för normalt 16-17 djur. Sammanställningar visar att det var en markant minskning av antalet slaktade djur under veckorna 11-12 jämfört med veckorna 6-10. Jordbruksverkets beslut påverkade inte produktionen av gris lika mycket som produktionen av nöt.

Förbundet har gjort gällande att tillåtningarna inte berodde på Jordbruksverkets beslut utan på någon slags varje år återkommande årstidsberoende nedgång i slaktvolymen. Det är riktigt att produktionen på våren är aningen lägre än produktionen på höstarna, men detta löses inte genom tillåtningar. I stället anställs tillfälligt fler personer på höstarna. Tillåtningarna vecka 11 och 12 berodde på Jordbruksverkets beslut.

Förbundet har vidare påpekat att det ägde rum uppsägningar under åren 1999 – 2001 på grund av den årstidsberoende nedgången i slaktvolym. Detta är korrekt. Uppsägningarna år 1999 och 2000 berodde på en viss nedgång i slaktvolymen, men uppsägningarna år 2001 hade inget att göra med någon nedgång på grund av säsong. Skälet var i stället att man hade förlorat två svinproducenter.

Tillåtningar ägde även rum under åren 1996 – 1998. Dessa tillåtningar hade inte att göra med någon säsongsberoende nedgång av slaktvolymen. I stället hade det att göra med s.k. hållandetider, vilket innebar att bönderna för att erhålla EU-bidrag var tvungna att anmäla hur många djur de hade. De kunde således inte skicka iväg djuren till slakt eftersom de då skulle kunna mista detta bidrag. De som tillåtnades under denna period erhöll tillåtn-

ringslön. Sammanställningar visar att produktionen vecka 11 och 12 år 2001 var lägre än den genomsnittliga produktionen för åren 1996 – 1998.

Umeå

Verksamheten vid anläggningen i Umeå utgörs endast av charkproduktion. Från årsskiftet 2000/2001 är anläggningen specialiserad på att tillverka grovkorv. Råvarorna kommer främst från slaktanläggningarna i Uppsala och Skellefteå men även från andra anläggningar. Skellefteåanläggningen tillgodoser Umeåanläggningens behov till cirka 30 procent. Till produktionen av grovkorv behövs i stort sett lika mycket fläskkött som nötkött. Vecka 11 hade man fått levererat endast 513 kilo nötkött, medan det verkliga behovet var 19 ton. Det hjälpte då inte att man fått levererat tio ton fläskkött. Vecka 12 levererades inga råvaror alls.

Alla leverantörer som levererade råvaror till Umeåanläggningen drabbades av transportrestriktionerna. På företagsekonomiska grunder beslöts att charkproduktionen i Umeå skulle stängas helt under vecka 12 och i stället skulle verksamheten koncentreras till anläggningen i Linköping. Skälen till detta var följande. Anläggningen i Linköping producerade all slags korv och hade således ett större sortiment att erbjuda kunderna. På grund av avstånden var det lättare att distribuera till butiker i Linköpingsområdet. Råvarutillgången var större i Linköping än i Umeå och det var därför dyrt och onödigt att först transportera råvaror till Umeå för att därifrån köra ned färdiga varor till Linköping för vidare distribution till kunderna. Driftskostnader kunde sparas in genom att stänga en anläggning helt.

Fram till den 19 mars, då fem personer permitterades, kunde produktionen upprätthållas på grund av att man använde sig av lagervaror. Produktionen startade igen söndagen den 25 mars.

Sedan tidigare var det bestämt att vissa golvarbeten skulle utföras vid Umeåanläggningen. Efter beslutet att lägga ned verksamheten vecka 12 tidigare lades dessa golvarbeten till denna vecka.

Det var Jordbruksverkets beslut som var anledningen till permitteringarna.

Västerås

Anläggningen i Västerås är en av Samfoods anläggningar. Vid denna skedde endast styckning och efterföljande produktion. På anläggningen fanns omkring 300 anställda. Permitteringarna ägde rum under vecka 10 – 13 och berörde 28 personer vilka permitterades i varierande grad.

När det gällde det griskött som användes skedde produktionen i princip från dag till dag. Nötköttet däremot skulle ligga och möra mellan en och tre veckor innan det kunde användas.

När Jordbruksverket hade fattat sitt beslut tvingades Samfood bestämma sig för vad som skulle produceras. Västeråsanläggningen producerade uteslu-

tande till KF:s butiker. Det fanns leveransavtal som innehöll skadeståndsklausuler vid utebliven leverans och bestämmelser att produkterna endast fick innehålla svenskt kött. På grund av dessa klausuler prioriterades kött-paketerade varor framför charkvaror. De inestående lager som fanns ransonerades eftersom osäkerhet rådde om hur länge restriktionerna skulle vara. Det tog sedan tid att bygga upp lagren igen eftersom nötköttet inte kunde användas direkt. Detta var anledningen till att permitteringarna vid Västerås-anläggningen varade så lång tid.

Sammanfattning av grunderna

Det mellan parterna gällande avtalet om permitteringslön innebär att permitteringslön inte skall utges om permittering föranleds av ett myndighetsbeslut som arbetsgivaren inte bort räkna med. De i målet aktuella permitteringarna föranleddes av Jordbruksverkets beslut som arbetsgivaren inte bort räkna med och inte heller räknade med. Undantagsregeln är därmed tillämplig och någon skyldighet att utge permitteringslön föreligger inte.

Förbundet

I permitteringslöneavtalet finns en tydlig huvudregel som innebär att permittering skall ske med lön. Brist på råvaror är inget skäl att permittera utan lön och svårigheter med att bedriva produktion är inte heller skäl att permittera utan lön. I undantagsregeln finns två led – beslutets karaktär och vad arbetsgivaren bort räkna med – som måste beaktas. När det gäller det första ledet måste beslutet från myndigheten ha en viss kvalificerad karaktär. Det innebär att det måste vara fysiskt, praktiskt eller på annat sätt omöjligt för arbetsgivaren att upprätthålla produktionen. I detta ligger också att det måste finnas ett orsakssamband mellan myndighetens beslut och permitteringen i objektiv mening. För att detta skall vara uppfyllt krävs att myndighetens beslut har karaktären av ett förbud.

Någon praxis när det gäller tolkningen av den aktuella undantagsbestämmelsen i permitteringslöneavtalet finns inte. Däremot finns det exempel på hur bestämmelsen har tillämpats av IUP (Institutet för utbetalning av permitteringslöneersättning). IUP:s utbetalningsdelegation skall nämligen inte betala ut ersättning för permitteringslön till arbetsgivaren om någon punkt i undantagsbestämmelsen i permitteringslöneavtalet är tillämplig. Av beslutet 3/99, Bygg & Golvtjänst i Gävle AB, framgår att IUP ansett att ersättning skulle utbetalas när arbete inte kunde utföras på grund av att material saknades, trots att orsaken till materialbristen var att transporter inte kunnat nå företaget på grund av att området var avspärrat till följd av snökaos.

Svenska Metallindustriarbetareförbundet och Sveriges Verkstadsindustrier har kommenterat avtalsbestämmelsens tillämpning. Av dessa kommentarer framgår att det skall vara fråga om force majeure-liknande situationer för att undantagsbestämmelsen i punkten d) skall vara tillämplig.

En granskning av förhållandena i de i målet berörda branscherna, slakt-, chark- och åkeribranschen, ger vid handen att verksamheten omgärdas av författningsbestämmelser. Följande exempel kan ges på myndighetsbeslut som för en arbetsgivare påverkar möjligheterna att få in råvara alternativt som fördyrar eller i övrigt försvårar intransport av råvara.

- Myndighets beslut om krav på utbildning eller vissa kunskapskrav beträffande den personal som handhar fordon av visst slag eller personal vid särskilda typer av transporter.
- Myndighets beslut som handlar om krav på registrering för att få bedriva åkeriverksamhet med djur.
- Myndighets beslut som handlar om att djuren inte får hållas för länge innan slakt äger rum.
- Myndighets beslut som tar sikte på det antal djur som får transporteras på en lastbil.
- Myndighets beslut om begränsningar i maxvikt på vissa vägar eller om avstängda transportleder.
- Myndighets beslut gällande nivån på dieselskatt, fordonsskatt eller vägskatt.
- Myndighets beslut gällande det maximala antalet djur som får hållas samtidigt vid ett slakteri.
- Myndighets beslut som gäller skyldighet att veckovis rapportera antalet slaktade djur.
- Myndighets beslut som gäller skyldighet för djurhållaren att låta djurbesättningen genomgå provtagning.
- Myndighets beslut gällande hur transport av icke friförklarade djur får äga rum.

De nu angivna exemplen är tagna från de författningar som reglerar de ifrågasvarande branscherna. Till dessa exempel kan fogas exempel från livsmedelslagstiftningens område enligt följande.

- Bestämmelser om hur slakterilokalerna skall vara utformade.
- Bestämmelser om hur personalen som arbetar i slakterilokalen skall vara klädd.
- Bestämmelser om hur transportutrymmet vid transport skall vara utformat.

En myndighets beslut om ändring i något av de nämnda avseendena påverkar givetvis arbetsgivarens möjligheter att bedriva verksamhet i samma omfattning som tidigare. Om man inte upprätthåller ett krav på att myndighetens beslut skall vara av en viss kvalitet för att undantaget i permitteringslöneavtalet skall vara tillämpligt uppstår märkliga konsekvenser. En myndighets beslut om ändring i någon av de nämnda avseendena skulle då kunna tas till intäkt av en arbetsgivare i slakt- och charkbranschen för att permittera utan lön. För att huvudregeln i permitteringslöneavtalet skall kunna upprätthållas måste myndighetens beslut ha en sådan inriktning och fasthet som typiskt sett kännetecknar ett förbud. De exempel som angivits ovan har ingen annan principiell innebörd än den transportrestriktion som Jordbruksverkets beslut innebär.

När det gäller det andra ledet i undantagsbestämmelsen, nämligen att arbetsgivaren inte bort kunna räkna med beslutet, kan viss ledning hämtas från den av SAF och LO gemensamt utarbetade kommentaren till § 8 d) permitteringslöneavtalet, vilken har följande innehåll:

”Det avgörande för tillämpningen av denna regel är om arbetsgivaren haft rimlig anledning att förutse eller räkna med myndighetens beslut.”

Sjukdomar i djurbestånd är inte någon helt oförutsebar faktor, utan är något som förekommer. Föreligger epidemier av något slag är det också rimligt att anta att myndigheter kommer att vidta några slags åtgärder för att förhindra spridning av smittan. Sådana hindrande åtgärder kan exempelvis vara reseinskränkningar för personer och exportrestriktioner.

Den 20 februari 2001 uppmärksammades det första fallet av mul- och klöv-sjuka i Storbritannien. Detta föranledde EU-kommissionen att dagen därpå, den 21 februari, besluta om att man inte fick föra in djur från Storbritannien till andra länder. I samband med detta fattade Jordbruksverket beslut om vissa rekommendationer gällande de personer som reser till Storbritannien. Den 2 mars utfärdade Jordbruksverket ett förbud mot att utfodra svin med matavfall och mot att införa hö och halm. Den 5 mars meddelade Jordbruksverket på sin hemsida att beredskapen skulle höjas. Mot denna bakgrund borde det ha framgått för dem som var i denna bransch att något var i görningen och att ytterligare initiativ skulle kunna komma från Jordbruksverket.

Den 8 mars fattade Jordbruksverket beslut om transportrestriktioner med möjlighet till dispens. Dispens har beviljats i praktiskt taget alla fall och i de fall där det blivit avslag har dispens beviljats efter viss komplettering. Ansökningarna har av länsveterinärerna handlagts med största prioritet. Som huvudregel har de handlagts samma dag som de kommit in. Det vitsordas att det på grund av Jordbruksverkets beslut har förelegat administrativa svårigheter, praktiska problem och att det i viss mån blivit dyrare att transportera djur. Det har dock funnits rutiner från första dagen och dispens har som nyss nämnts beviljats i princip i samtliga fall. Jordbruksverkets beslut har visserligen formulerats som ett förbud men med utgångspunkt i hur dessa ärenden har handlagts har beslutet i praktiken inte varit något förbud utan endast en restriktion.

Swedish Meats egna interna transportrestriktioner har i mångt och mycket lett till att full produktion inte har kunnat bedrivas. Om man hade ansträngt sig borde man ha kunnat intransportera tillräcklig mängd djur. Det har funnits alternativ till det normala förfarandet att anlita särskilda åkerier för transporter. Arbetsgivarna skulle ha kunnat anlita s.k. fria åkare som i första hand sysslar med hästtransporter. Ett annat alternativ hade varit att bönderna själva ombesörjde transport av djuren. Det hade kunnat vara möjligt för dem som bedriver charkverksamhet att köpa in råvara från utlandet.

Under vecka 12 släppte Swedish Meats de interna restriktionerna och efter det fungerade transporter igen och produktionsvolymen ökade. Den intres-

santa frågan är vilken produktion som Swedish Meats hade kunnat upprätthålla om beslutet om interna restriktioner inte hade fattats.

Enligt förbundets mening har arbetsgivarna inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att finna andra lösningar innan beslut om permittering fattades.

Umeåanläggningen

Vid Swedish Meats anläggning i Umeå bedrivs endast charkverksamhet. De restriktioner som Jordbruksverket beslutade om gällde gentemot transportörerna av levande djur och hade således endast indirekta verkningar i förhållande till denna anläggning. Redan av den anledningen skall undantagsregeln i permitteringslöneavtalet inte gälla avseende anläggningen i Umeå. Samma sak gäller för Samfoods anläggning Hamnen Malmö.

Verksamheten i Umeå har i vart fall varit beroende av de golvreparationer som ägde rum där. Arbetet med golvreparationerna påbörjades fredagen den 16 mars och enligt planerna skulle arbetet vara färdigt söndagen den 18 mars. Arbetena var dock inte slutförda som planerat. På tisdagen den 20 mars konstaterade produktionschefen att produktionen kunde startas så fort golvarbetena var färdiga. Onsdagen den 21 eller i vart fall torsdagen den 22 mars fanns det tillräckligt med råvara på plats för att produktionen skulle kunna sätta igång igen. Först på söndagen den 25 mars blev emellertid golvarbetena slutförda. Permitteringarna har mot denna bakgrund orsakats av golvreparationerna och inte av bristen på råvara.

Skellefteåanläggningen

Anläggningen i Skellefteå har normalt sett en lägre produktion under våren. Under åren 1996 – 1998 har man därför under mars månad permitterat med lön. Åren 1999 – 2001 tillämpades i stället uppsägningar som skulle träda i kraft motsvarande period. Bemanningen har trots vidtagna uppsägningar varit för hög, och Swedish Meats har därför tagit Jordbruksverkets beslut som intäkt för att permittera utan lön i stället för att som tidigare år anföra driftsmässiga skäl för personalinskränkningen. Permitteringarna vid anläggningen i Skellefteå har således inte föranletts av Jordbruksverkets beslut utan av en säsongsbetingad nedgång i produktionen.

Västeråsanläggningen

Vid anläggningen i Västerås har permitteringsperioden varit markant längre än vid övriga anläggningar. Totalt har det varit fråga om 19 permitteringsdagar. I juni 2001, dvs. redan två månader efter besluten om permitteringar, fattades ett principbeslut om nedläggning av anläggningen i Västerås. Detta beslut sammanhänger enligt förbundets mening med den långa permitteringsperioden. I vart fall är det inte enbart Jordbruksverkets beslut som legat till grund för besluten om permitteringar i Västerås.

Sammanfattning av grunderna

Talan bestrids i första hand på den grunden att myndighetens beslut inte har den karaktären och de verkningar som krävs för att undantagsregeln i avtalet skall vara tillämplig. I andra hand bestrids talan på den grunden att myndighetens beslut inte till den grad varit oförutsebart för Swedish Meats och Samfood att undantagsregeln i avtalet skall vara tillämplig. Slutligen bestrids talan på den grunden att, med hänsyn till karaktären på myndighetens beslut sammantaget med de åtgärder de inblandade företagen själva vidtagit i form av transportrestriktioner, det är orimligt att alls eller annat än delvis tillämpa undantagsregeln i avtalet.

Talan bestrids i vart fall gällande Swedish Meats anläggning i Umeå med hänvisning till vad som anförts ovan samt

- på den grunden att, med hänsyn till att myndighetens beslut endast har indirekta verkningar för anläggningar vilka endast bedriver charkverksamhet, permitteringarna inte orsakats av myndighetens beslut på ett sådant sätt att undantagsregeln är tillämplig och
- på den grunden att, med hänsyn till att råvaror funnits alternativt att omdirigering av råvaror ägt rum, arbetsbrist inte förelegat eller i vart fall att denna inte på ett sådant sätt orsakats av myndighetens beslut att undantagsregeln i avtalet är tillämplig. Talan bestrids under alla förhållanden vad avser tid efter utgången av tisdagen den 20 mars, alternativt onsdagen den 21 mars, 2001.

Talan bestrids i vart fall gällande Samfoods anläggning Hamnen Malmö med hänvisning till vad som anförts ovan samt

- på den grunden att, med hänsyn till att myndighetens beslut endast har indirekta verkningar för anläggningar vilka endast bedriver charkverksamhet, permitteringarna inte orsakats av myndighetens beslut på sådant sätt att undantagsregeln i avtalet är tillämplig.

Talan bestrids i vart fall gällande Swedish Meats anläggning i Skellefteå med hänvisning till vad som anförts ovan samt

- på den grunden att, med hänsyn till den produktion som bedrivits under aktuell period samt satt i relation till den produktion som bedrivits tidigare permitteringsår, arbetsbrist inte förelegat eller i vart fall att denna inte på sådant sätt orsakats av myndighetens beslut att undantagsregeln i avtalet är tillämplig.

Talan bestrids i vart fall gällande Samfoods anläggning i Västerås med hänvisning till vad som anförts ovan samt

- på den grunden att, med hänsyn till den tidsmässiga omfattningen av permitteringarna i relation till övriga anläggningar, arbetsbristen inte orsakats av myndighetens beslut på sådant sätt att undantagsregeln i avtalet är tillämplig. Talan bestrids under alla förhållanden vad avser tid efter utgången av vecka 12.

Domskäl

Utredningen i målet

Målet har avgjorts efter huvudförhandling. Vid denna har på Livsmedelsföretagens begäran hållits vittnesförhör med enhetschefen för Jordbruksverkets smittskyddsenhet U.C., före detta tillförordnade platschefen vid Swedish Meats anläggning i Umeå R.N., transportsamordnaren på Swedish Meats R.A. och före detta varuflödeschefen på Samfoods anläggning i Västerås G.H.. På förbundets begäran har vittnesförhör hållits med vid Samfoods anläggning i Umeå anställda D.B. och förbundets lokala ordförande i Skellefteå L.E.. Parterna har därutöver åberopat omfattande skriftlig bevisning.

Tvist

Tvistefrågan i målet gäller huruvida Swedish Meats och Samfood har varit skyldiga att utge permitteringslön vid de permitteringar som gjordes vid Swedish Meats anläggningar i Linköping, Skara, Visby, Uppsala, Kristianstad, Skellefteå och Umeå under tidsperioden den 12 mars till den 26 mars 2001 samt vid Samfoods anläggningar i Fosie, Hamnen Malmö och Västerås under tiden den 9 mars till den 1 april 2001. Avgörande för den bedömningen är huruvida undantagsbestämmelsen i § 8 d) i det mellan parterna gällande permitteringslöneavtalet är tillämplig på de aktuella permitteringarna. Enligt Livsmedelsföretagen är undantagsbestämmelsen tillämplig eftersom permitteringarna föranleddes av Jordbruksverkets beslut, vilket var ett beslut som arbetsgivarna inte räknade med och inte heller bort räkna med. Förbundets inställning är att permitteringslön skall utbetalas eftersom undantagsbestämmelsen inte är tillämplig. Enligt förbundet har Jordbruksverkets beslut inte den karaktär och de verkningar som erfordras, och det har inte heller varit oförutsebart på det sätt som krävs för att undantagsregeln skall vara tillämplig. Talan bestrids också på den grunden att beslutets karaktär sammantaget med företagets egna åtgärder i form av transportrestriktioner medför att det är orimligt att alls, eller annat än delvis, tillämpa undantagsregeln. I vart fall bestrider förbundet talan beträffande permitteringarna vid fyra av de aktuella anläggningarna, nämligen Umeå, Hamnen Malmö, Skellefteå och Västerås med hänvisning till speciella förhållanden av olika slag som rått där.

Allmänt om tolkningen av undantagsregeln

Enligt § 8 d) i permitteringslöneavtalet skall permitteringslön inte utges vid permittering som föranleds av offentlig myndighets beslut som arbetsgivaren inte bort räkna med.

Någon utredning beträffande vad som kan ha varit den gemensamma partsavsikten med bestämmelsen föreligger inte i målet. Arbetsdomstolen kan endast konstatera att bestämmelsen har sitt ursprung i ett mellan SAF och LO träffat avtal år 1964. Detta avtal ersattes av ett nytt sådant år 1984, och antogs samma år på livsmedelsbranschens område. Av den av SAF och LO

gemensamt utarbetade kommentaren till undantagsbestämmelsen framgår att det avgörande för tillämpningen av regeln är om arbetsgivaren haft rimlig anledning att förutse eller räkna med myndighetens beslut. Enligt Arbetsdomstolen ger inte detta uttalande någon närmare ledning för hur parterna avsett att undantagsbestämmelsen skall tolkas.

En undantagsbestämmelse av samma lydelse som den i målet aktuella finns också på andra avtalsområden. I Svenska Metallindustriarbetareförbundets kommentar till motsvarande bestämmelse i verkstadsavtalet ges som exempel på en situation som bör omfattas av bestämmelsen en brandmyndighets beslut om att av säkerhetsskäl avlysa ett visst område. Sveriges Verkstadsindustriers kommentar till samma bestämmelse lyder på följande sätt: ”Bestämmelsen tar sikte på undantagssituationer, när myndighetsbeslut t.ex. i samband med naturhändelser eller andra omständigheter medför att verkstaden stängs och arbetarna permitteras. Den tar inte sikte på situationer när myndighetens beslut på förhand kunnat tas med i beräkningen”. Enligt Arbetsdomstolens bedömning ger inte heller dessa uttalanden någon nämnvärd ledning i nu aktuellt mål.

Det finns alltså inget underlag för slutsatser om hur avtalsparterna kan antas ha avsett att bestämmelsen skall tillämpas. Frågan är då om det finns en praxis som visar hur avtalsbestämmelsen tidigare har tillämpats.

Först kan nämnas att Arbetsdomstolen vid ett par tillfällen haft anledning att pröva innebörden av en annan undantagsbestämmelse i permitteringslöneavtalet, nämligen den som finns i § 8 b). Permitteringslön utgick inte, enligt bestämmelsens dåvarande lydelse, om permitteringen hade föranletts av ”konflikt”. Den fråga som var tvistig i rättsfallet AD 1978 nr 41, som gällde en tvist på byggnadsavtalets område, var huruvida ordet konflikt i undantagsbestämmelsen inkluderade alla konflikter som medförde att arbetet måste stoppas oavsett vilken arbetstagarkategori som deltog i eller utsattes för arbetsinställelsen i fråga eller om undantagsbestämmelsen var tillämplig endast när arbetsinställelsen avsåg arbetare som var bundna av byggnadsavtalet. Arbetsdomstolen fann att utredningen inte medgav några särskilda slutsatser om avtalsparternas avsikt med begreppet. Domstolen fann inte heller stöd för en tolkning som inskränkte ordet konflikt på det sistnämnda sättet, utan utgick från avtalstextens ordalydelse. Slutsatsen blev att permitteringslön inte skulle utgå till de arbetstagare som inte kunde beredas arbete på grund av en strejk som utlysts av en annan facklig organisation.

Rättsfallet AD 1980 nr 80 rörde samma undantagsbestämmelse, men på verkstadsavtalets område. Här gällde frågan om begreppet konflikt innebar endast laglig konflikt eller om det kunde anses omfatta också en olaglig sådan. Arbetsdomstolen hänvisade till 1978 års dom och till vad ordet enligt allmänt språkbruk innebar. Omständigheterna vid tillkomsten av permitteringslöneöverenskommelsen gav, enligt domstolen, inte stöd för att det omtvistade uttrycket borde tilläggas den snävare innebörd som metallindustriarbetareförbundet förespråkade i målet. Domstolen förklarade att med ordet konflikt avsågs även olaglig konflikt och de arbetstagare som

permitterats på grund av en sådan konflikt var enligt avtalet inte berättigade till permitteringslön.

En slutsats som bör kunna dras av de båda fallen är att Arbetsdomstolen vid tolkningen utgått från gängse metod för tolkning av avtalstext. Att bestämmelsen utgör ett undantag från en huvudregel innebärande att permitteringslön skall utgå vid permittering har inte lagts till grund för att ge orden en snävare innebörd än normalt.

Vad beträffar praxis i övrigt bör nämnas att förbundet åberopat tre beslut från IUP – Institutet för utbetalning av permitteringslönersättning – där IUP:s utbetalningsdelegation i samtliga fall ansett att utbetalning av ersättning skall ske. Enligt förbundet tillämpar IUP i sina ersättningsbeslut bestämmelser motsvarande dem i permitteringslöneavtalet. Utgången i de tre besluten visar att IUP inte har ansett att undantagsbestämmelsen varit tillämplig trots att myndighets beslut funnits med i bilden i samtliga fall. I det första fallet – Cabby Caravan AB, 1505/86 – var det fråga om ett beslut av regeringen om att införa vissa kreditrestriktioner. IUP fann att utbetalning skulle ske, av vilket slutsatsen kan dras att IUP ansåg att beslutet om kreditrestriktioner var sådant beslut av offentlig myndighet som arbetsgivaren bort räkna med. I det andra fallet – AB H Lindqvists Fiskex-port, 3183/93 – var det ett beslut av regeringen om torskfiskestopp i Östersjön som var aktuellt. Även i det fallet ansåg IUP, som särskilt noterade att företaget var sysselsatt inom fiskexportnäringsen, att utbetalning borde ske. Det tredje fallet – Bygg & Golvtjänst i Gävle AB, 3/99 – gällde ett företag som var beläget inom ett område som var avspärrat efter snökaos och inte kunde få leveranser av material. Av beslutet framgår inte hur IUP sett på det förhållandet att området var avspärrat. IUP har i stället motiverat sitt beslut om utbetalning med själva materialbristen, som i sin tur medförde arbetsbrist.

Enligt Arbetsdomstolens mening medför inte heller dessa beslut från det partsgemensamma försäkringssystemet IUP några bestämda slutsatser om hur undantagsregeln bör tillämpas vid en tvist av nu aktuellt slag. I dessa fall har ju företagen själva uppenbarligen inte ansett att undantagsbestämmelsen var tillämplig eftersom de hade betalat ut permitteringslön och ansökte om ersättning för den.

Måste den offentliga myndighetens beslut ha karaktären av ett förbud?

Förbundet har gjort gällande att Jordbruksverkets beslut om transportrestriktioner inte har den karaktären och de verkningar som krävs för att undantagsregeln i permitteringslöneavtalet skall vara tillämplig. Beslutet måste enligt förbundet ha karaktären av ett förbud, dvs. det måste innebära att det blir fysiskt, praktiskt eller på annat sätt omöjligt att upprätthålla produktionen.

I undantagsbestämmelsen anges att det skall vara fråga om en ”offentlig myndighets beslut”. Som Arbetsdomstolen inledningsvis redogjort för finns det inte någon utredning vare sig om partsavsikt beträffande den närmare innebörden av bestämmelsen eller om hur den har tillämpats i praktiken. Av särskild betydelse för bedömningen blir därför avtalets ordalydelse.

Förbundets uppfattning att med myndighets beslut enbart bör avses beslut som har en sådan inriktning och fasthet som typiskt sett kännetecknar ett förbud saknar stöd i avtalstexten. Utgången i de tidigare nämnda rättsfallen, AD 1978 nr 41 och 1980 nr 80, ger inte heller något stöd för att en sådan inskränkande tolkning av begrepp i undantagsbestämmelsen bör göras. Enligt Arbetsdomstolens mening måste därför uttrycket myndighets beslut anses ha den innebörden att det innefattar en sådan situation som är aktuell i detta mål, nämligen ett beslut om ett principiellt transportförbud med dispensmöjlighet. Att beslutet genom dispensmöjligheten i praktiken inneburit transportrestriktioner och inte ett absolut transportförbud saknar betydelse. Det är fortfarande fråga om myndighets beslut. Att beslutets räckvidd däremot kan få betydelse för omfattningen av produktionsminskningen och därmed permitteringarna är en annan sak.

Det bör vidare anmärkas att det förhållandet att åtskilliga beslut av myndigheter kan påverka produktionen vid företag och att detta normalt inte leder till att undantagsregeln skall tillämpas helt enkelt beror på att besluten normalt kan förutses av arbetsgivaren och inte heller har en sådan inverkan att permitteringar behöver vidtas.

Har Swedish Meats och Samfood haft rimlig anledning att räkna med eller förutse Jordbruksverkets beslut?

Den 20 februari 2001 uppmärksammades det första fallet av mul- och klövsjuka i Storbritannien. Dagen därpå beslutade EU-kommissionen om att det inte fick föras in djur från Storbritannien till andra länder. I samband med detta fattade Jordbruksverket beslut om vissa rekommendationer gällande inresande personer till Storbritannien. Den 2 mars utfärdade Jordbruksverket föreskrifter om särskilda försiktighetsåtgärder med anledning av utbrott av mul- och klövsjuka i Europa, vilka innehöll förbud mot att utfodra svin med matavfall och mot att från av sjukdomen drabbade länder införa hö och halm avsett att användas som foder eller strö. Den 5 mars meddelade Jordbruksverket på sin hemsida att beredskapen skulle höjas, den 7 mars beslutade verket om det nu aktuella transportförbudet och den 8 mars trädde beslutet i kraft. Det kan således konstateras att det var fråga om en mycket kort tidsperiod från det att det första fallet av mul- och klövsjuka upptäcktes till det att Jordbruksverkets beslut trädde i kraft. Tiden från ikraftträdandet av Jordbruksverkets första, inte särskilt ingripande föreskrifter i frågan och till beslutet om transportrestriktionerna var mindre än en vecka.

Av utredningen i målet framgår att vid tidpunkten för Jordbruksverkets beslut hade det endast påträffats fall av sjukdomen i Storbritannien. I Sverige hade sjukdomen inte funnits sedan 1966. Då infördes inga liknande transportrestriktioner utan i stället stängdes berörda gårdar.

Med hänsyn till ovan nämnda omständigheter finner Arbetsdomstolen att åtgärden att införa transportrestriktioner får anses vara en mycket ingripande åtgärd – även med hänsyn till vad som framkommit om dispensmöjligheterna – och den bör också betraktas som oförutsedd. Swedish Meats och Samfood

har således inte haft rimlig anledning att räkna med eller förutse Jordbruksverkets beslut.

Har Jordbruksverkets beslut orsakat permitteringarna?

Jordbruksverkets beslut trädde i kraft den 8 mars 2001. Restriktionerna kvarstod till den 29 mars 2001. Därefter infördes lättnader i restriktionerna fram till början av oktober 2001 då dessa helt upphörde. Av utredningen i målet framgår att det till en början förelåg stora svårigheter för såväl företagen som för länsveterinärerna i samband med dispensansökningarna men att det efter hand fungerade bättre. De aktuella permitteringarna ägde rum mellan den 9 mars och den 1 april. Den absoluta merparten av permitteringarna ägde rum den första och andra veckan efter Jordbruksverkets beslut, dvs. den 12 - 25 mars (vecka 11 och 12).

Enligt Arbetsdomstolens mening får det anses utrett att transportrestriktionerna var av sådan art och omfattning att de medförde att djur inte kunde transporteras till slakterierna i samma utsträckning som tidigare, vilket i sin tur orsakade brist på råvara i anläggningarna och som följt därav de i målet aktuella permitteringarna.

Förbundet har emellertid hävdad att Swedish Meats egna transportrestriktioner bidragit till permitteringarna i sådan omfattning att detta förhållande – sammantaget med karaktären på myndighetens beslut – medför att undantagsbestämmelsen inte skall tillämpas. Detta har bestritts av Livsmedelsföretagen, som hävdad att anledningen till att transporter från gårdar med många slaktdjur prioriterades framför mindre gårdar var att man därigenom skulle få in så många djur som möjligt. Enligt Arbetsdomstolens mening måste den förklaringen godtas. Det får förutsättas att Swedish Meats – som är det av de båda företagen som bedriver slakteriverksamhet – haft intresse av att upprätthålla produktionen även under de rådande omständigheterna. Man torde därför, om inte annat visas, kunna utgå från att Swedish Meats inte medvetet begränsat sina möjligheter att utnyttja tillgången på transporter optimalt, även om transporter då inte alls kom att ske från gårdar med endast få slaktdjur.

Förbundet har också påstått att bolaget rent allmänt inte tillvaratagit möjligheter som kan ha funnits till alternativa transportlösningar, t.ex. genom att anlita s.k. fria åkare eller bönderna själva för djurtransporter till slakterierna. Det har bestritts av Livsmedelsföretagen. Förbundet har dock inte lagt fram någon utredning som visar att sådana alternativ hade kunnat utnyttjas i större utsträckning än vad som kan ha blivit fallet. Inte heller i övrigt framgår det av utredningen i målet att Swedish Meats kan anses ha försummat att vidta åtgärder i syfte att förhindra eller begränsa permitteringarna.

Arbetsdomstolen finner således sammanfattningsvis – och bortser då tills vidare från anläggningarna i Umeå, Hamnen Malmö, Skellefteå och Västerås som kommer att behandlas nedan – att det inte råder någon tvekan om att det finns ett orsakssamband i den mening som avses i undantagsregeln mellan Jordbruksverkets beslut och permitteringarna. Slutsatsen blir därmed att

undantagsregeln är tillämplig beträffande permitteringarna vid anläggningarna i Linköping, Skara, Visby, Uppsala, Kristianstad och Fosie.

De särskilda bestridandegrunderna beträffande anläggningarna i Umeå, Hamnen Malmö, Skellefteå och Västerås

Umeå

Förbundet har vad gäller Swedish Meats anläggning i Umeå gjort gällande att med hänsyn till att myndighetens beslut endast har haft indirekta verkningar för anläggningar vilka endast bedriver charkverksamhet har permitteringarna inte orsakats av myndighetens beslut på ett sådant sätt att undantagsregeln är tillämplig. Vidare har förbundet gjort gällande att, med hänsyn till att råvaror funnits, alternativt att omdirigering av råvaror ägt rum, arbetsbrist inte har förelegat eller i vart fall att denna inte på ett sådant sätt orsakats av myndighetens beslut att undantagsregeln är tillämplig. Under alla förhållanden har talan bestritts vad avser tid efter utgången av tisdagen den 20 mars alternativt onsdagen den 21 mars 2001, eftersom råvara då fanns på plats, men produktionen hindrades av golvreparationer.

Vad gäller den första invändningen – att Jordbruksverkets beslut endast har haft indirekta verkningar för Umeåanläggningen – gör Arbetsdomstolen följande bedömning. Transportrestriktionerna medförde att djur inte kunde köras in till slakterierna i samma utsträckning som tidigare, vilket i sin tur orsakade brist på råvara i anläggningarna och som följd därav permitteringar. Något krav på direkt samband kan inte läsas in i undantagsregeln och Arbetsdomstolen utgår därför från vad som får anses förenligt med allmänt språkbruk och finner att kravet på samband även är uppfyllt i ett fall som det förevarande. Permitteringarna bör således anses ha föranletts av Jordbruksverkets beslut. Det bör tilläggas att alltför långa orsakskedjor skulle kunna leda till att saken hade varit att bedöma på ett annat sätt.

Arbetsdomstolen övergår nu till att behandla förbundets invändning att det med hänsyn till att det funnits råvaror, alternativt att omdirigering av råvaror ägt rum, inte har förelegat arbetsbrist.

Följande omständigheter är ostridiga mellan parterna. Verksamheten vid anläggningen i Umeå utgörs endast av charkproduktion. Produktionen är dessutom specialiserad på så sätt att det främst tillverkas s.k. grovkorv. Vid denna tillverkning behövs i stort sett lika mycket fläskkött som nötkött.

Livsmedelsföretagen har bestritt att tillräckligt med råvara funnits under den aktuella tiden och gjort gällande följande. Vid anläggningen fanns fläskkött men det saknades nötkött, vilket ledde till att tillverkning av grovkorv inte kunde äga rum. På företagsekonomiska grunder beslöts att charkproduktionen i Umeå skulle stängas helt under vecka 12 och i stället skulle verksamheten koncentreras till anläggningen i Linköping. Skälen till detta var att anläggningen i Linköping producerade all slags korv och således hade ett större sortiment att erbjuda kunderna, att det på grund av avstånden var lättare att distribuera till butiker i Linköpingsområdet och att råvarutillgången

var större i Linköping än i Umeå. Driftskostnader kunde sparas in genom att stänga en anläggning helt.

Förbundet har till stöd för sitt påstående att råvara fanns på plats och att det inte var råvarubrist utan golvreparationer som orsakade uppehållet i produktionen och därmed permitteringarna åberopat förhör med D.B.. Hon har berättat bl.a. följande. Fredagen den 16 mars påbörjades golvarbetena, och tanken var att de skulle pågå de närmaste dagarna. På tisdagen den 20 mars nämnde produktionsledaren Kent Karlsson att ”råvara var på väg in”. På torsdagen den 22 mars fanns råvara på plats, men golvet var då ännu inte färdigställt eftersom vissa arbeten måste göras om. Hon såg själv att fläskkött hade levererats. Hon känner inte till om det även hade levererats nötkött. Hon sökte efter följesedlar avseende nötköttsleveranser, men hon kunde inte finna några.

Av förhöret med R.N., som åberopats av Livsmedelsföretagen, framgår bl.a. följande. Produktionen vecka 12 stoppades på grund av brist på råvaror och inte på grund av golvreparationen. Han fick kännedom om golvreparationen först när den redan var genomförd.

Arbetsdomstolens gör följande bedömning. R.N. har bekräftat vad Livsmedelsföretagen gjort gällande, nämligen att det saknades råvara för produktion av grovkorv, dvs. i detta fall både fläskkött och nötkött. De uppgifter som D.B. lämnat vederlägger inte det påståendet. Att även golvarbetena kan ha inneburit ett hinder för produktionen påverkar inte bedömningen att det var bristen på råvara och inte golvarbetena som orsakade permitteringarna. Vad gäller beslutet att stänga charkproduktionen helt vecka 12 har Livsmedelsföretagen, enligt Arbetsdomstolens mening, lämnat godtagbara skäl till att bolaget fattade detta beslut. Slutsatsen blir därmed att undantagsregeln är tillämplig beträffande permitteringarna vid anläggningen i Umeå.

Hamnen Malmö

Förbundet har vad gäller Samfoods anläggning i Hamnen Malmö gjort gällande att med hänsyn till att myndighetens beslut endast har indirekta verkningar för anläggningar vilka endast bedriver charkverksamhet har permitteringarna inte orsakats av myndighetens beslut på ett sådant sätt att undantagsregeln är tillämplig. Livsmedelsföretagen har gjort gällande att det var Jordbruksverkets beslut som var anledningen till permitteringarna i Hamnen Malmö.

Arbetsdomstolen gör i denna del samma bedömning som gjorts beträffande anläggningen i Umeå.

Skellefteå

Förbundet har beträffande Swedish Meats anläggning i Skellefteå gjort gällande att med hänsyn till den produktion som bedrivits under aktuell period samt satt i relation till den produktion som bedrivits tidigare permitteringsår

har arbetsbrist inte förelegat eller i vart fall att denna inte på ett sådant sätt orsakats av myndighets beslut att undantagsregeln är tillämplig. Livsmedelsföretagen har gjort gällande att det var Jordbruksverkets beslut som var anledningen till permitteringarna i Skellefteå.

Förbundet har uppgett följande angående förhållandena i Skellefteå. Anläggningen i Skellefteå har normalt sett en lägre produktion under våren. Detta är en medveten planering från arbetsgivarens sida. Under åren 1996 – 1998 har det under mars månad permitterats med lön. Åren 1999 – till 2001 tillämpades i stället uppsägningar som skulle träda i kraft motsvarande period.

Livsmedelsföretagens uppfattning är följande. Det är riktigt att produktionen på våarna är lägre än på höstarna men detta löses inte genom permitteringar. I stället anställs tillfälligt fler personer på höstarna. Det är korrekt att uppsägningarna under åren 1999 och 2000 berodde på en viss nedgång i slaktvolymen men uppsägningarna år 2001 hade inget att göra med någon nedgång på grund av säsong. Skälet var i stället att man hade förlorat två svinproducenter. Permitteringar ägde även rum under åren 1996 – 1998. Dessa permitteringar hade inte att göra med någon säsongsberoende nedgång av slaktvolymen. I stället berodde det på nya regler om s.k. hållandetider vilka hade betydelse för böndernas möjlighet att erhålla EU-bidrag.

Enligt Arbetsdomstolens mening har Livsmedelsföretagen gett godtagbara förklaringar till varför permitteringar och uppsägningar skett tidigare år och någon utredning från förbundets sida som vederlägger dessa finns inte. De nu aktuella permitteringarna får därför anses ha förorsakats av Jordbruksverkets beslut. Arbetsdomstolen finner således att undantagsregeln är tillämplig även beträffande permitteringarna som gjorts vid anläggningen i Skellefteå.

Västerås

Förbundet har beträffande Samfoods anläggning i Västerås gjort gällande att med hänsyn till den tidsmässiga omfattningen av permitteringarna i relation till övriga anläggningar har arbetsbristen inte orsakats av myndighetens beslut på sådant sätt att undantagsregeln är tillämplig. Förbundet har under alla förhållanden bestritt talan vad avser tid efter utgången av vecka 12. Livsmedelsföretagen har gjort gällande att Jordbruksverkets beslut orsakade permitteringarna vid anläggningen i Västerås.

Förbundet har påstått följande angående förhållandena i Västerås. Vid anläggningen i Västerås har permitteringsperioden varit markant längre än vid övriga anläggningar. Redan två månader efter besluten om permitteringar fattades ett principbeslut om nedläggning av anläggningen i Västerås. Detta beslut hänger ihop med den långa permitteringsperioden.

Livsmedelsföretagen uppfattning om förhållandena i Västerås är följande. När det gällde grisköttet som användes skedde produktionen i princip från dag till dag. Nötköttet skulle däremot ligga och möra mellan en till tre veckor innan det kunde användas. Västeråsanläggningen producerade uteslutande till KF:s butiker. Det fanns leveransavtal som innehöll skadeståndsklausuler

vid utebliven leverans och bestämmelser om att produkterna endast fick innehålla svenskt kött. På grund av dessa klausuler prioriterades köttpaketade varor framför charkvaror. Det inestående lagret som fanns ransonerades eftersom osäkerhet rådde om hur länge restriktionerna skulle vara. Det tog sedan tid att bygga upp lagren igen eftersom nötköttet inte kunde användas direkt.

G.H., som vid tidpunkten var varuflödeschef vid anläggningen i Västerås, har bekräftat de nyss redovisade påståendena från Livsmedelsföretagens sida samt tillagt följande. Det fanns inget samband mellan beslutet om nedläggning och permitteringarna. Råvarorna räckte inte till produktionen. Att permitteringsperioden var förhållandevis lång i Västerås berodde dels på att den anläggningen inte prioriterades av arbetsgivaren i förhållande till andra anläggningar, dels på att nötköttet var tvunget att möra innan det kunde användas.

Arbetsdomstolen gör följande bedömning. Någon särskild anledning att ifrågasätta G.H:s uppgifter finns inte. Livsmedelsföretagens förklaring till de i Västerås förhållandevis långa permitteringsperioderna får därmed godtas. Förbundet har således inte lyckats göra troligt att permitteringarna berodde på andra orsaker än Jordbruksverkets beslut. Arbetsdomstolens slutsats blir att undantagsregeln är tillämplig även vid permitteringarna som gjorts vid anläggningen i Västerås.

Sammanfattning och rättegångskostnader

Sammanfattningsvis finner Arbetsdomstolen att undantagsbestämmelsen i permitteringslöneavtalet är tillämplig vid de permitteringar som gjorts vid samtliga de anläggningar som är aktuella i målet. Swedish Meats och Samfood är således inte skyldiga att utge permitteringslön vid de permitteringar som förekommit vid deras respektive anläggningar under den i målet aktuella tiden.

Vid den angivna utgången skall förbundet utge ersättning för Livsmedelsföretagens rättegångskostnader. Om beloppet råder inte tvist.

Domslut

1. Arbetsdomstolen fastställer dels att Swedish Meats Ek För inte är skyldigt att betala permitteringslön till de arbetstagare som permitterades vid förningens driftsenheter i Linköping, Skara, Visby, Uppsala, Kristianstad, Skellefteå och Umeå under tiden den 12 till den 26 mars 2001, dels att Samfood & Co AB inte är skyldigt att betala permitteringslön till de arbetstagare som permitterades vid bolagets driftsenheter i Fosie, Hamnen Malmö och Västerås under tiden den 9 mars till den 1 april 2001.

2. Arbetsdomstolen förpliktar Svenska Livsmedelsarbetareförbundet att ersätta Livsmedelsföretagen för rättegångskostnader med etthundrafyrtio-sextusenniohundrafem (146 905) kr, varav 144 000 kr avser ombudsarvode,

jämte ränta på det förstnämnda beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Ledamöter: Inga Åkerlund, Peter Syrén, Christer Måhl, Olof Nordenfelt, Mats Holmgren, Inger Öhrn Karlsson (skiljaktig) och Gunnar A. Karlsson (skiljaktig).

Sekreterare: Marianne Lishajko

Ledamöterna Inger Öhrn Karlssons och Gunnar A. Karlssons skiljaktiga mening

Vi gör en annan bedömning än majoriteten när det gäller frågan huruvida Jordbruksverkets beslut har orsakat permitteringarna.

Enligt vår mening får man förutsätta att Swedish Meats – som är det av de båda företagen som bedriver slakteriverksamhet – haft intresse av att upprätthålla den produktion som med hänsyn till de rådande omständigheterna framstått som företagsekonomiskt mest lönsam. Förbundet har emellertid påstått att Swedish Meats, genom sitt eget beslut om transportbegränsningar, förvärrat effekterna av myndighetsbeslutet för arbetstagarna. Förbundet har också i övrigt påstått att bolaget rent allmänt inte tillvaratagit alla möjligheter att finna alternativa transportmöjligheter som kan ha funnits, t.ex. genom att anlita s.k. fria åkare eller bönderna själva för djurtransporter till slakterierna. Detta har bestritts av Livsmedelsföretagen.

Det är, enligt vår uppfattning, en avtalsrättslig princip att parterna i ett avtal är skyldiga att tillämpa avtalet lojalt så att motpartens rättigheter enligt avtalet inte ifrågasätts. Huvudregeln enligt det omtvistade avtalet är att permitteringslön ska utgå när arbetsgivaren i en bestående anställning på grund av arbetsbrist inte tillhandahåller arbetstagaren något arbete. Från denna huvudregel finns vissa undantag och däribland permitteringar som beror på myndighets beslut.

Vi delar den bedömning Arbetsdomstolens majoritet har gjort att Jordbruksverkets beslut varit av sådan art att det omfattas av undantagsbestämmelsen och att företagen inte hade bort förutse beslutet. Därav följer, enligt vår mening, dock inte att företagets skyldighet att så långt det är möjligt begränsa verkningarna av myndighetsbeslutet för de berörda arbetstagarna bortfaller. Bevisbördan för att en arbetsgivare fullgjort en sådan skyldighet måste, om förhållandena kan anses oklara, vila på arbetsgivaren. Vi delar majoritetens uppfattning att någon närmare utredning om företagets möjligheter att begränsa beslutets verkningar inte förebringats i målet. Arbetsgivar- sidan har inte ens påstått att dessa möjligheter undersökts. Samtidigt har flera slakteriföretag som var verksamma i landet under den aktuella tiden inte vidtagit några permitteringar. Enligt vår uppfattning kan det i vart fall inte anses utrett att det efter en kortare övergångstid saknats möjligheter att vidta sådana åtgärder. Huruvida de permitteringar som inträffade efter den första

arbetsveckan var en oundviklig följd av myndighetsbeslutet är därför inte klarlagt i målet. Denna oklarhet bör gå ut över av arbetsgivarsidan.

Livsmedelsföretagens yrkande skall därför enligt vår mening avslås såvitt avser permitteringar som inträffat efter den 19 mars.

Överröstade i denna del är vi i övrigt ense med majoriteten.